

KRÚDY GYULA

A húszas-harmincas évek fordulóján, már a leselkedő halál előtt, Krúdy Gyula utolsó alkotó korszaka olyan, mint a Bodeni-tó: ott három ország találkozik a tó vizénél. Ausztria, Svájc, Németország – Krúdy írásainak térképén ezekben az években három novellahős szorul egymás mellé, három Krúdy teremtette alkat: a *Különc*, a *Nagy évések hőse* s a *Halál előtt bujdosók*, névtelen riadalmakkal a mellkasukban.

Talán a *különc* figuráját formálgatta Krúdy a legszívesebben, tíz meg száz változatát már az ifjúság éveiben. Különc De Ronch kapitány is, az író anyai nagyapja, aki nagyon szerette a női titkokat kifürkészni. Különc a vörös postakocsin utazó Alvinczi Eduárd (de genere Gut-Keled) cs. és kir. kamarás, Krúdy leghíresebb *különce*. Rezeda Kázmér szerkesztő úr is *különc*, ő lesz a negyvenedik esztendeje közeledtével buddhista, miután egy zúzmarás tavaszi éjszakán visszaadta a női esküvéseket a tűznek. S külön

rangja van a különcök között Pistorinak, aki megjárta a másvilágot, de sohasem beszélt az ott töltött időről.

Az utolsó novellák különcei még bogarasabbak és jóval szomorúbbak. Elvész az erő a szívükből. A kielégülni nem tudás hősei. Tág szobákban a reménytelenség a hálótársuk, szűk ágyuk a félelem. Legtöbben beteg vidéki uraságok. Az élet csak látszatként történik velük.

Hát a Nagyevők? Ők sem sokkal vidámabbak. A halál előtt élnek ezek az emberek, s mielőtt meghalának, még egyszer jólaknak. Egyik kései novellahőse „*Kis bánat*”-nak nevezi pohár borát, s ugyanő, miközben elgondolkozva hajlik a tisztuló tányérok és tálkák fölé, mintha életének múlt idejét kezdené közelebről és közelebről látni, a jelen idő semmivé válik körülötte. Egy másik hőse, Privát úr, „boldog Vendeliknek” nevezi mindazokat, akik rajta kívül még ezen a földkerekségen élnek, ugyanis az a véleménye a világ beosztásáról, hogy abban mindenki boldogabb, megelégedettebb, vidámabb, mint ő, mert gonoszabb, közönsége-sebb, jellemtelenebb, hazugabb – még enni is tudnak. Torz boldogságkeresés a nagyevők boldogsága, csupa elkapott, továbbnyújtott pillanat.

Mégis azok a Krúdy-hősök dideregnek a legjobban, akik az utolsó években születnek fantáziája ferde síkjain. A Réműlet világa ez, kísértetvilág, a delírium légnyomásváltozásaiban. A haláltól elfordított fejjel járnak. Megváltásuk csupán annyi: „Álom ba akarok menni. Se élni, se halni. Csak mindig álmodni.” De álmaikban sem tudnak megszabadulni a megnevezhetetlen Rémtől. Ebbe a magát megadó közösségbe olvadt be a megöregedett Szindbád is, a szerelem és nosztalgia hajdanvolt Kalandora.

Krúdy kései remeklésében, a Mustármag-novellában együtt van mind a három elem: egy személyben a *Különc*, aki betegségeket vásárol – a *Nagyevő*, akinek különböző ízek rengetege a világ – s végül a halál elől bujdosó *Boldogtalan*, aki elveszejtí magát, s még

egy felséges paradicsomlevessel sem lehet visszacsalogatni az életbe.

„Egy varázsló jár az ablak alatt” – írja Krúdy alcímként kísérletes novellájára – a *Zöld ász*-ra (ez is búcsúzó novella). Ezekben az élet-álom novellákban volt a legszomorúbb varázsló. Vörösmarty utolsó, befejezetlen versére emlékeztet a reményevesztett, megöregedett Krúdy.